

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FORENING & MUSEUM

Nr. 3 2009

SKOVENS TRUEDE TJENESTEBOLIGER

Statsskovvæsenets tjenesteboliger er en uløselig del af det værdifulde kulturmiljø, som vore skove repræsenterer. Skovene er jo ikke natur, som vi altid kalder dem, men derimod rendyrket kultur, og hertil hører tjenesteboligerne. De er karakteristiske ved deres ofte røde mure med strå- eller tegltage og deres strategiske placering i skovens udkant, hvor beboerne kunne holde et vågent øje med trafikken ind og ud af skoven. Til boligen hørte naturligvis et pænt stykke jord, hvor man kunne dyrke sine afgrøder, og disse tjenestejorder ligger i reglen stadig hen som åbne arealer og et charmerende vidnesbyrd om de statsansattes privilegier dengang.

De fleste af skovfoged- og skovløberstederne i vor kommune er opført omkring forrige århundredeskifte som afløser for det 18. århundredes godt aftjente boliger i ydmyg arkitektur. Derfor er de røde mursten så karakteristiske, og nok derfor har man ofte fortsat traditionen med stråtag.

I god takt med Statens velmente forsøg på besparelser på alle områder, begyndte man for en del år siden at sælge ud af disse tjenesteboliger, og det fornemmes i sandhed, når man cykler rundt i vort område. Eksempelvis er Børsholm Ledhus ved Hornbækvej efter salget forvandlet til en gråpudset byvilla, og tjenestejorden en overgang omdannet til legeplads og hundetræningsbaner. Den samme skæbne er overgået Botterup Ledhus i Klosterris Hegns sydvestlige udkant, der er omdannet til en nydelig arkitekttæget villa med et tilbygget træhus i amerikansk contry-house-stil. På tjenestejorden er opstillet et arkitekttæget lysthus. Bedre ser det ud for Skelbækhuset i Klosterris Hegns sydøstlige udkant ved Hornbækvej, hvor man dårligt fornemmer at det er overgået til privateje i 1995, og det samme er heldigvis tilfældet med Ellekildehus ved den sydøstlige ende af Hornbæk Plantage og Herlighedshus i Krogenberg Hegns sydlige udkant. Men det er jo helt op til ejerne, om disse huse får lov til at bevare deres oprindelige præg. Og hvilken skæbne vil overgå Pottemagerhuset i Teglstруп Hegn og Lerhuset i Gurre Vang, der nu i ubeboet stand forhåbentlig bliver solgt inden de ødelægges af hærværk.

Disse forstlige tjenesteboliger for skovløbere og skovfogeder er jo ikke fredede, så de velmenende købere har naturligvis deres fulde frihed til at overpudse de røde mursten og lægge sortglacerede tegl på taget og gemme hele molevitten bag tidens populære støjmure. Og hvad kan vi gøre? En langt mere aggressiv markedsføring fra museens side af det produkt, som Nationalparken og Kongernes Nordsjælland skal sælges på, nemlig kulturhistorien og det kulturmiljø, der fortæller denne, er vel den eneste løsning - men det koster tid og penge!

LBM

Forsidebilledet

Wiibroes Bryggeri sætse i 1930'erne stort på markedsføringen af den mælkesyreholdige sundhedsdrik Chabeso. Her er en fræk annonce i Tidens Kvinder den 2. maj 1933. Læs nærmere om Chabesoens historie i artiklen side 10.

FORENING & MUSEUM

Lars Bjørn Madsen (ansv.)
Lone Hvass
Kenno Pedersen

Tryk: NoFo Print, Helsingør

Lay-out: ©Lars Bjørn Madsen 2009

Forening & Museum

er et medlemsblad for Helsingør Museumsforening og udkommer med 4 numre om året i marts, juni, september og december. Stof til bladet indsendes til (lbm64@helsingor.dk) eller pr. brev til Helsingør Bymuseum, Hestemøllestræde 1, 3000 Helsingør, tlf: 4928 1800.

Nye medlemmer

kan indmelde sig ved henvendelse til administrationen på Helsingør Bymuseum (Mai Larsen-Jensen)

Familien Wedersøe i Helsingør

af Lise Wedersøe Schelde

Forfatteren er søster til skuespilleren Erik Wedesøe og pianisten Christian Wedersøe. I Lise Wedersøe Scheldes herlige erindringer fra sin barndom i Helsingør får vi hermed et billede af en frisørfamilie, der tæller nok så bekendte medlemmer.

Det første jeg husker, er mit hjem Stengade 8 i Helsingør. Her boede mor, far min søster Hannah og jeg. Min far havde barber-salon og resten af lejligheden bestod af en stor stue og to små værelser. Desuden var der et lille køkken med udgang til bagtrap-pen, et meget lille toilet og entré. Her boede vi fire personer. Ude i entréen var der en telefon, der var ophængt på væggen. Jeg husker tydeligt, at når vi skulle ringe op, drejede vi på et håndsving, og efter at centraldamen havde svaret, sagde vi for eksempel »vi vil gerne have nr. 67«. Så vidt jeg husker, var al lokalsamtale gratis, men udenbys kostede noget. I disse samtaler brød telefondamen ind og sagde: »3 minutter er gået, ønsker De at fortsætte«. Mor havde et lille Job som stryggerske, indtil hun kom i lære som damefrisør. Den første del af læretiden foregik i en salon i Strandgade. Senere blev den store stue indrettet til salon, og frk. Larsen blev ansat. Hun var frisørsvend, så vores mor kunne fortsætte læretiden i egen salon. Svendepróven blev afholdt i oktober 1940.

I mellemtiden fik vi en lillebror; han kom til verden på Øresundshospitalet og kom til at hedde Svend Erik. Denne sommer boede vi på Solbakken, hvor vi havde en dejlig have og et lille kolonihavehus, dette hus hed »Hytten« og lå på Æblevej nr. 4.

Efterhånden var pladsen blevet for trang i Stengade nr. 8, så vi flyttede lige over gården til Gyldenstræde 3 i stuelejligheden.

Robert Wedersøes frisørsalon i Stengade 8, som han åbnede efter at have fået borgerskab som frisør i 1928. Forfatterens mor, Esther Wedersøe, åbnede omkring 1938 en frisørsalon ved siden af. Udateret fotografi i privateje.

Det var en stor treværelses lejlighed, køkken med et gammelt komfur, stort spisekammer med vindue, og et lille mørkt pulterkammer. Det kommer jeg tilbage til. Vi havde fælles toilet med naboen, og dette lå ude på trappeopgangen.

Da jeg var 6 år kom jeg i skole på Marienlyst Allé. Mor fulgte mig til skolen i den første tid, for det var nødvendigt. Mor afleverede mig nemlig en dag ved skolens port, men da hun nåede hjem, var jeg allerede kommet hjem igen. Derefter måtte

Familien Wedersøe samlet i Gyldenstræde 3, hvortil de flyttede fra Stengade 8. Det er forfatteren lige under vinduesposten flankeret af søsteren Hannah (yderst t.h.), og forældrene til venstre. Forrest står Erik (t.v.) og Christian (t.h.). Fotografi fra 1946 i privateje.

hun pænt vente til læreren kom. Jeg gik i 1. i., havde fru A. Bøgh og overlærer Valdemar Sørensen, det var sidstnævnte jeg var bange for.

Jeg begyndte at gå til klaverspil hos frk. A.K. Sparrevohn, som boede dør om dør med salonen. Jeg var meget glad for at spille og fortsatte undervisningen i mange år. Hvert år blev afsluttet med en slags eksamen, der foregik i Folkets Hus. Vi fik karakterer for vores indsats. Jeg spillede flere gange både tohændig, firehændig og ottehændig, det var svært men spændende.

Mor og far havde altid travlt, så jeg følte tit, at jeg skulle passe Erik, når jeg kom fra skole. Hannah kunne ikke, for hun var alvorlig syg af nyrebetændelse. Hun lå i sengen i 9 måneder, det var før penicillin kom til Danmark. Når vejret var godt, lå hun ude i gården i en harmonikaseng. Den blev slået

ud ved siden af sandkassen, så jeg kunne underholde begge søskende på en gang.

Nu er vi nået til krigsårene. I 1993 blev jeg bedt om at fortælle om min barndom i Helsingør, det var en 6. klasse på Kongevejens skole, der skulle høre min fortælling om, hvordan jeg havde oplevet krigen her i byen. Dette manuskript har jeg gemt, så det følger med mine andre erindringer.

Christian blev født en sommerdag i 1941. Han kom til verden i soveværelset og vi tre unger blev sendt op til bedstemor, som dengang boede i Bethesda på Trækbanen. Hun var en sød gammel kone med næsten hvidt hår og en stor knold i nakken. Desværre hørte hun meget dårligt, så hun havde en ret stor høretragt i metal, som hun brugte flittigt

Jeg mindes Christian som en stille og altid nem dreng. Når han skulle sove, sad vi på skift og kildede ham på tærne lige til han faldt i søvn. Da han blev lidt større, viste det sig, at han var meget god til at synge. Han sang blandt andet i kirkekoret. Han var også fantastisk til at fløjte (pifte). Jeg spillede »Tju hej Mathilde« på klaveret, og på den måde akkompagnerede jeg hans fløjten. Jeg skrev til Danmarks Radio, for at høre om de kunne bruge ham i en børnetime. Del lykkedes, han var til optagelse i radiohuset og var med i en udsendelse nogle onsdage efter kl. 16.30.

Jeg mindes tydelig en fastelavnsmandag, hvor jeg som sædvanlig skulle passe Erik. Alle mine kammerater skulle ud at rasle, men det måtte vi ikke; det var ikke god skik. Men jeg havde i god tid inden lært Erik at synge »Fastelavn er mit navn«, jeg lavede en lille raslebøsse, tog Erik ved hånden og gik ned ad Stengade. Jeg lukkede ham ind i forretningerne, hvor han sang og

raslede. Det gav godt i bøssen, så de syntes vist, at han var en lille charmetrold. Penge-
ne var selvfølgelig mine. Erik fik lidt, og
klar besked på ikke at sladre. Denne syn-
dige begivenhed fortalte jeg først mange
år senere.

Mens jeg er ved at fortælle om det syn-
dige, kan jeg huske en oplevelse på loftet helt
oppe på 5.sal. Jeg tror nok, at jeg var lidt af
en rod (oprører). I gården, hvor vi boede,
var vi en 4-5 stykker, der havde lyst til at
ryge. Det var Ketty, Ib, Niels, Bent og jeg,
Vi gik op på loftet med skodder, som Niels
og Bent havde fra deres far. Jeg skulle selv-
følgelig have Erik med. Jeg lovede ham al-
verdens ulykker, hvis han sladrede, så det
gjorde han ikke!

Nu var vi 4 børn og en mor og far, der al-
tid havde travlt., så nu fik vi ung pige i hu-
set. Hun bed Ninna og kom fra Jylland. Nu
skulle jeg ikke være barnepige mere, men
til gengæld blev jeg indsæberpige. når jeg
kom fra skole. Det var ikke altid lige rart,
men jeg tjente 5 øre pr. kunde. Hannah
hjalp i damesalonen, hun ville gerne væ-
re damefrisør.

Vores mor og far havde en meget travl hver-
dag i forretningen. Mor havde også et eks-
trajob, hun sang i Skt. Olai kirke om søndag-
en og til begravelser om hverdagen. Allige-
vel cyklede vi mange søndagsture. Hannah
og jeg smurte madpakkerne, vores far gjor-
de drengene klar til turen og så tog vi af sted.
Vi holdt en lille pause, hvor vi efter aftale
mødtes med mor, når hun kom fra kirken.

På et tidspunkt blev »livet« for meget for

mig, så jeg besluttede at gå hjemmefra.
Jeg pakkede lidt og gik op ad Kongeve-
jen. Jeg havde pludselig gråden i halsen,
da jeg nåede Hestens Bakke. Jeg var sul-
ten og havde hjemve, så nu gik det hurtigt
hjemad igen. Det, der ærgrede mig var, at
ingen havde savnet mig eller tænkt over, at
jeg var væk.

I vores opgang boede Lillelise, og på 1. sal
boede Tutter, på 2. sal boede store Ib, ved
siden af ham boede Nete. Lige over vores
lejlighed boede snedkerformand L.A. Jen-
sen. Vi husker vist alle, når han hver fre-
dag kom fuld hjem. Han cyklede igennem
porten og fortsatte gennem gården og op ad
kælderlemmen. Hans kone, råbte og skreg
og snedker Jensen fik bank af hende.

I vores gård og i den trange kælder havde
vi en det rotter på et tidspunkt. Når Hannah
og jeg skulle ned i den mørke kælder, en-
ten for at hente koks eller vaske servietter
og håndklæder, fløjtede eller sang vi for at
forskrække rotterne, mens vi lyste med en
lille lommelygte. Erik var mere sej, han el-
skede at løbe rundt med de døde rotter, som
han holdt i halen og drillede os tøser med.

*Øverst ses forfatteren i gården til Stengade 8. Utvivl-
somt stolt af sin sorte cykle i tidens typiske udform-
ning. Nederst til venstre er brodrerne Christian (for-
rest) og Erik (bagerst) fotograferet i samme gård.*

Engang smed han en rotte ind under W.C.-døren, hvor han vidste, at jeg opholdt mig. Han fik en mægtig lussing af vores mor. Denne situation har præget mig siden, jeg er hysterisk med rotter og mus. Mor var skrap til at uddele lussinger, så Erik og jeg har virkelig fået mange af slagsen. Når vi skulle straffes, blev vi sat i det mørke pulterkammer, og her kunne vi stå, til vi var søde. Hannah og Christian fik afstraffelsen i det lyse spisekammer.

En gang om året købte far tørv. De blev smidt af i gården, og så skulle vi bære dem ned i kælderen, hvor de skulle stables. Engang havde vi besøg af Irma og Svend Aage, de hjalp med det store arbejde. De husker det endnu. Tørvene skulle bruges i både kakkelovn og komfur.

Hele vores gårdsplads var belagt med brosten, men i portene var der fliser, så der kunne vi hinke og sjippe. I det lille hus ved siden af (i Svingelport) boede lille Karen med sin mor. Lille Karen drak og var tit utilregnelig, hun var vist også Tyskertøs. Den gamle mor råbte og skreg, vi unge syntes, det var sjovt.

Da vi boede midt i byen, mærkede vi meget til krigen. De tyske soldater marcherede fra Kongevejen ned gennem Stengade med fuld musik. Alle danskere over 15 år skulle have armbind på, når de færdedes på gaderne. Hannah, mor og far havde hver ét. Jeg husker tydeligt luftalarmerne, først kom advarselssirenen, så lød luftalarmen og til sidst blev alt afblæst. Under krigen havde vi beskyttelsesrum i kælderen. Når sirenerne lød, skulle alle i opgangen ned og sidde på bænken. Drengene var så små, så de blev lagt i en gammel seng dernede, så de kunne sove videre. Vi havde rationeringsmærker og skokort. Der var mangel på næsten alt. Men vi manglede ikke noget. Mor og far skaffede en halv gris, så der var blod og tarme med. Vi tøser hjalp med at rense og fylde i tarmene. Blodpølse, medisterpølse m.m. og alt dette blev saltet eller henkogt.

Lige fra vi var små til vi skulle konfirme-

res, gik vi i søndagsskole i Bethesda. Da jeg var 12 år, skulle vi spille et julespil. Jeg var jomfru Maria, og Leif var Josef (foto-grafiet herover). Erik var en af hyrderne. Vi spillede flere år i træk.

Da vi var små og mange år frem, sang vi bordvers, inden vi spiste middagsmad og det var denne:

Jesus du kære tag plads ved vort bord.
Sign du vort brød, så smager det bedst,
lys du din fred over tanker og ord,
så bli' r vort måltid en fest.

Vores far var god til at lave mad, og han kunne lide det. Han gik på et tidspunkt til madlavning på aftenskolen. Havearbejde var også hans hobby. Apropos havearbejde, så husker jeg tydeligt sømandsmissionær H.N.H. Fyrkilde. Han var en gammel ungar, meget indremissionsk. Han gik rundt med det missionske blad »Et ord med på vejen«. Vores far holdt meget af at gå i haven om søndagen efter kirketid, men det var jo syndigt, så hvis Fyrkilde nærmede sig sådan en dag, blev redskaberne hurtigt smidt og piben stoppet.

Kolonihavehuset på Solbakken blev solgt og en grund på Hobrovej blev købt. Her skulle der engang bygges, men det blev aldrig til noget. I stedet blev huset på Fre-

densvej 5 købt og indrettet, så bedstemor og moster Monica kunne bo på 1. sal. I hvert fald indtil videre.

Nu hvor vi taler om måltider, husker jeg alle de gamle retter (skemad), øllebrød (uden ø!), byggrød, vælling, sagosuppe, sago-vælling og kæmemælkssuppe.

Efter krigen var det stadig svært at få stof til bukser, kjoler o.s.v.. Mor og jeg tog til Helsingborg for at handle. I en cigarforretning kunne vi "veksle" penge. For 20 danske kroner fik vi 10 svenske. Vi handlede blandt andet i EPA, et stort varehus, og det jeg mindes bedst er måden hvorpå vi skulle have det forbudte stof ført igennem tolden. Jeg fik det viklet rundt om maven under kjolen. Men i tolden gik det galt - jeg kom til kropsvisitering. Damen opdagede med det samme min tykke facon og hev i tøjet, så jeg snurrede rundt, alt imens jeg tudede. Til sidst fik hun ondt af mig og kastede alt tøjet efter mig og sagde: »Gør aldrig sådan noget en anden gang«.

Apropos tøj, så havde vi en ældre dame (jeg mener hun hed Fru Sørensen), som kom jævnligt og reparerede, syede om, og lavede nyt. Under krigen var det usædvanligt, at kvinder havde lange bukser på. Det blæste vores mor på, for hun frøs med tynne strømper, så hun tog den brune tykke portiere ned og fik syet bukser til sig selv.

Jeg kan huske, da jeg var lille, at jeg tit gik tur med min far. Vi gik Strandstien rundt. Den lå, hvor nu færgernes opmarchpladser og rensningsanlægget er i dag, og det var en dejlig tur med buske og krat på den ene side, og Øresund på den anden side. Far sang tit:

*Sol er oppe
skovens toppe
glimre alt som gimlestag;
bud os bringer hanevinger;
hanegal og klaren dag.
Vågner, vågner danske helte;
springer op og spænder bælte.
Dag og død er kæmperim;*

Jeg lærte den udenad, men forstod ikke, hvad jeg sang.

Vi havde også dejlige cykelture til Snekersten. Far havde lånt / lejet en badebro med et lille hus på. Der sprang vi i vandet, jeg lærte her hovedspring, og vi tog dejlige svømmeture. Jeg elsker stadig at bade i Øresund - tit begynder jeg i maj og slutter til september.

Jeg blev glad for at gå i skole, gik i 1., 2., 3., 4.i, derefter 3 måneder i kursusklasse og derfra i første mellem på Helsingør højere Almenskole. I det hele taget må jeg sige, at jeg har haft en spændende og meget oplevelsesrig barndom i Helsingør.

Arkæolog og ph.d. Jette Linde besøgte fornylig Lone Hvass på Bymuseet for at se nærmere på keramikken i vore samlinger af jordfund. Hurtigt kunne hun konstatere, at »Helsingør simpelthen er en arkæologisk guldgrube, og det budskab må, skal og bør råbes ud på så mange måder som muligt!«. Blandt de mange herligheder faldt Jette Linde bl.a. over det her viste stykke af en såkaldt Cavalier Dish fra Montelupo nær Firenze, fremstillet mellem ca. 1573 og 1630. »Stykket er fuldstændig enestående, unikt; uden paralleller i Danmark« meddelte hun begejstret til Lone Hvass og bringer her et eksempel på et helt stykke fra den italienske keramikby:

Udgravninger

som aldrig før

Tekst og fotografier: Lasse Bech

ning gennem hele den gamle by, og det er en chance, som vi ikke får igen, siger arkæolog Tim Grønnegaard fra Gilleleje Museum, som står for overvågningen af det store gravearbejde og har nok at gøre med at følge med i arbejdet og fotografere, opmåle, tegne og registrere, når der dukker noget op, som ser interessant ud. Det kan eksempelvis være spor af huse, vejbelægninger og affaldslag, som er med til at tegne et billede af det fordums Helsingør.

Når entreprenøren er nået ned i sin arbejdsdybde, graver Tim for hver ti meter længere ned til undergrunden, og på den måde får han et godt overblik over mangt og meget, som kan fortælle nyt om Helsingør i gamle dage. Og det hele bliver omhyggeligt tegnet og registreret.

Sammen med Tim Grønnegaard møder vi museernes detektorekspert Brian Wellbelove (*foto nederst side 9*), som med sin metal-detektor finder mange ting, som arkæologerne ellers ikke

Det store arbejde med nedgravning af fjernvarmerør, som entreprenørfirmaet Flemming Petersen er i gang med i Kongensgade og Bjergegade, er en enestående mulighed for arkæologerne til at få et kig ned i lag helt tilbage fra Helsingørs ældste tider. Og det store anlægsarbejde, som sideløbende er i gang på Axeltorv, følges og overvåges ligeledes tæt af arkæologerne.

- Vi får faktisk et tværsnit, en skan-

ville have observeret. I Kongensgade fandt han således i blot 60 centimeters dybde den nederst side 8 viste toskilling fra 1660, som – skønt den har ligget i jorden i 350 år – er særdeles velbevaret. Og ikke langt fra mønten lå et sprængstykke af en kanonkugle eller rettere en granat, som Tim Grønnegaard (*t.h.*) her viser frem. Der er tale om en hul, støbt jernkugle, der har været fyldt med krudt, så den kunne eksplodere. I åbningen var isat et brandrør, som var fyldt med såkaldt melkrudt. Man kan levende forestille sig den ravage i form af død, ødelæggelse og ildebrand, en sådan kugle kunne forårsage.

Denne slags granater optræder i tiden omkring år 1600 under maleriske navne som slagkugler eller springekugler. En granat kunne foruden krudtet fyldes med såkaldt slag i form af spidse jernstykker eller søm, der spredes ved granatens eksplosion. De var beregnet til at skydes ind over byer og fæstninger eller mod fjendtlige tropper, og i nogen udstrækning brugte man dem også til søs. En fuldtræffer kunne altså ikke blot slå

hul i skroget, men også sætte ild på skibet. Arbejdet på Axeltorv i forbindelse med omlægningen af dette er også i fuld gang, og her fandt Tim Grønnegaard under gravearbejdet dér, hvor torvets pissoir stod, en mønt fra den sidste halvdel af 1500-årene. Det er en tysk sølvmønt, en såkaldt Sechsling, slået i Mecklenburg-Rostock. På det møntmæssige område er Helsingør som søfartsby meget spændende, for der kom jo søfolk fra alverdens lande, og dengang som nu kunne

man nemt komme til at tabe en mønt. Og mønten kan jo temmelig nøjagtigt datere det lag, som den er fundet i.

I forbindelse med gravearbejdet til det kommende kulturværft var Brian

Wellbelove også i gang med sin detektor, og det lykkedes ham at finde blandt andet hele 60 sølv-mønter fra årene 1420 til 1660.

- Nu bliver det meget spændende at se, hvad der dukker op under det videre anlægsarbejde. Til kloakbrøndene graves der to meter ned, og under fundamentet til Erik af Pommerns statue skal der graves helt ned i tre meters dybde, så her kommer vi næsten ned i samtlige lag, siger Tim Grønnegaard.

Chabeso

Funkistidens modedrik

af Lars Bjørn Madsen

Wiibroes Chabeso. Funkistidens helt suveræne drik. Genialt markedsført. En alkoholfri, brusende sodavand baseret på druesaft og mælkesyre opfundet af den tyske kemiker Ernst Büschler i 1914. Hvem husker ikke Wiibroes herlige Chabeso, der kunne købes her - ja i hele Danmark - fra 1932 og op til 1975, hvor den beklageligvis blev trukket ud af markedet.

Her følger historien om Chabeso i anledning af, at Museet Skibsklarerergaarden har skaffet den til byen igen.

Naar Tørsten melder sig - tag Chabeso. Dens rene, pikante og forfriskende Smag vil kvikke Dem op. Chabeso er tilmed sund men husk at drikke den vel alkølet og af smukke Glas.

Den tyske forsker Ernst Büschler havde i begyndelsen af 1900-årene noteret sig at folk i Østeuropa, bl.a. i Georgien, indtog mælkesyreholdig næring og derfor levede betydeligt længere; ja op til 100 år eller mere! I Tyskland bemærkede han sig de mælkesyreholdige produkter, som yoghurt, sauerkraut, sure agur-

ker, surbrød og weißbier - og ikke mindst sidstnævnte ufiltrerede hvedeøl var populær, om end det næppe her var mælkesyren, der bidrog til populariteten!

Büschler ville lave en profitabel læskedrik indeholdende denne livgivende mælkesyre, hvilket ikke var så ligetil, hvis det skulle blive en succes. Mælkesyrebakterier udvikler jo ved gæring ikke kun mælkesyre, men også andre mindre velsmagende stoffer, og dette problem havde producenterne af tidens vin- og citronsyrebaserede sodavande selvsagt ikke. Man måtte derfor finde på at befri den rå gæringsmælkesyre

for de uønskede stoffer og samtidig sikre sundhedsdrikken en smag, som gjorde den til en daglig nydelse at indtage og dermed konkurrencedygtig i forhold til andre læskedrikke. Og det lykkedes Büschler ved at tilsætte ugæret druesaft. Hans produkt skulle ikke være tilsat kunstige farvestoffer, for det skulle jo være en sundhedsdrik, hvis kendetegn var renheden og dermed farveløshed. Han ønskede tillige en kulsyreholdig, forfriskende drik, der i modsætning til datidens sodavande ikke mistede bruset ved åbning af flasken. Tværtimod skulle drikken fortsat bruse lifligt efter at være hældt i glasset, så man fik den prikkende friskhed, der også kendetegnede champagne og lignende drikke. Problemet løste han ved at udvikle et særligt apparat til formålet.

Büschlers nye læskedrik blev en ubetinget succes i Tyskland, og det strømmede ind med positive tilkendegivelser fra førende læger og klinikker. Samstemmende roste man drikkens gunstige virkning på mave-tarm-problemer »durch die Milchsäure, die bakterientötend wirkt«.

Hjemme i Helsingør sad Wiibroes dynamiske direktør Knud Parkov, der ikke lod sig nøje med at se passivt på tidens stagnerende salg af øl. Han var nemlig stærkt optaget af læskedrikkens muligheder, og foruden at have et godt øje til den eksotiske Coca Cola på den anden side af Atlanten, havde han også bemærket Chabesoens sejrsgang i Tyskland. Parkov tog derfor i vinteren 1932 kontakt med Chabeso Gesellschaft i Nürnberg, hvilket resulterede i en kontrakt med selskabet, der gav bryggeriet eneret på fremstilling og salg af selskabets produkter på Sjælland, forudsat at man aftog mindst 3.000 kg Chabeso-ekstrakt om året. I Jylland var det Aalborg Aktiebryggerier med bryggeriet Urban, der stod for fremstilling og salg af Chabeso i Jylland, og i et nært samarbejde

med dette påbegyndte Wiibroe i løbet af 1932 en storstilet markedsføring af Chabeso i Danmark. På bryggeriet skulle der laves en del forbedringer, idet eksempelvis karrene, hvori Chabesoekstrakten blandedes med krystalmelis og vand, skulle være fremstillet af emailleret jern eller rustfrit stål, da den stærkt mælkesyreholdige ekstrakt ville angribe eksempelvis aluminium. Ved tapningen på flasker, der de første år var af en særlig langhalset type, skulle der tilsættes karboniseret vand for at sikre den kraftige, vedvarende brusen, som var et af kendetegnene for Chabeso.

Den nye funkisdrik, som man kaldte Chabeso, blev en langt større succes, end man havde forventet, ikke mindst takket være den massive markedsføring af produktet med brug af tidens fremmeste reklameteg- nere. Annoncerne, hvoraf nogle eksempler ses her, indrykkedes i helsidesformater i tidens kulørte blade og aviser og oftest med brug af flere farver, hvilket ikke just var billigt dengang. Chabeso blev lanceret af Wiibroe i maj 1932 og solgte allerede den- ne måned 174.603 flasker og året efter, i samme måned, 646.135 flasker, hvilket var imponerende al den stund, at både Carlsberg og Tuborg i

1933 havde taget konkurrencen op med de næsten grænseoverskridende efterlig- ninger, Druëta og Funkisko, der solgtes på langhalsete flasker ligesom Chabeso.

Succes'en betød, at Wiibroe i vinteren 1933 måtte udvide kapaciteten kraftigt. Det gamle øltapperi blev ryddet i forbindelse med en kraftig udvidelse af hele tapperifunktionen. En ny stor skyllemaskine, et nyt pasteuriseringsanlæg, et nyt transportanlæg og en hypermoderne aftapningskolonne bragte bryggeriets kapacitet op på 1.000 kasser á 50 flasker Cha-

som denne: »I Sportens Tidsalder drikker man ikke som i gamle Dage tunge og sløvende Drikke, der nedsætter tempoet. Chabeso giver Musklerne Kraft og Spændighed og gør Legemet smidigt og bøjeligt. Paa alle Sportspladser er Chabeso den foretrukne Læskedrik« (Nordsjælland 4. 5. 1933). Annoncerne

blev endnu større og farverige, og motiv- og tekstmæssigt mangfoldige. Landets bedste tegnere blev sat på opgaven at lave flotte og supermoderne annoncer, og mest kendt var Storm P., der indarbejdede Chabeso i sine vittighedstegninger. Hans elskede vagabonder glemte endog for en stund pilsneren. En af hans vagabonder bemærker således, at vennen står og stirrer på en stor Chabesoreklame og spørger ham derfor:

»Spekkelerer Du paa og bie moderne Stoffer?« Eller Storm P.'s togfører, der siger til en passagerer på hovedbanegården: »Der er tyve Minuter til Toget gaar Hr!«, hvortil passagereren svarer: »Sikken et Held!«. Han er nemlig blevet påvirket af en stor Chabesoreklame.

En endnu mere aggressiv markedsføring blev nu sat i gang, og her valgte man også at gå ind i sporten. Således bekostede Wiibroe i april 1933 Idrætsparkens nye 7 m brede og

3 m høje fodboldur, der som noget nyt dengang k u n n e

angive, hvor længe der havde været spillet i hver halvleg. I hjembyen sponsorerede man den nystiftede Cykleklubben Kronborgs årlige cykleløb, der dermed kaldtes Chabesoløbet, et løb mange helsingoranere utvivlsomt stadig husker, og som i 1950'erne blev vundet af klubbens talentfulde sprinter Ole Pingel. Løbet skiftede senere navn til Wiibroeløbet. Chabeso skulle naturligvis være en populær sportsdrik, og annoncerne var ofte rettet mod idrætsfolket med tekster

Den massive markedsføring var ikke mindst nødvendig på grund af konkurrencen fra de øvrige bryggerier, der havde noteret sig Wiibroes succes. Næsten 50 konkurrenter forsøgte i 1933 at sælge en lignende mælkesyrebaseret drik. En af Chabeso-annoncerne tog da også højde for konkurrencen: »Lad Dem ikke narre! Man kan lave Hundreder af nye Drikke, man kan sælge dem under et Navn, der ligner Chabesos, eller i en Flaske, der minder om Chabesos – men

man kan aldrig skabe Drikken, der er som Chabeso saa frisk og tillige saa sundhedsgivende. Der er gennem alle Tider kun een Napoleon – der er og vil trods alle Efterligninger altid kun være een Chabeso.» (Extrabladet 7.8. 1933).

Wiibroes Knud Parkov kunne ikke få armene ned af lutter begejstring, og i oktober 1933 lancerede han i samarbejde med brygger Aagesen fra Urban i Aalborg selskabet »Chabissette«, der skulle fremstille en likør af Chabeso-ekstrakten. Man ville dermed udnytte Chabesos efterhånden meget stærke varemærke og satse på verdensmarkedet med den nye likør. Den havde dog ikke noget med Wiibroe at gøre, forsikrede bryggeriets direktør Vogler, da han en dag i januar 1934 blev ringet op af Helsingør Dagblad. Selskabets folk måtte dog erkende, at træerne ikke gror ind i himlen, da kun få havde fået smag for selskabets første to likører *Crème de Chabissette* og *Chabissette Aperitif*, og i juli samme år måtte »Chabissette« standse betalingerne.

Mere seriøst var »A/S Chabeso Selskabet«, der var resultatet af en overenskomst i april 1933 mellem Wiibroe og Aalborg Aktie Bryggeri om salg af Chabeso i Storkøbenhavn. Selskabet, der ligeledes var blevet til på initiativ af Knud Parkov, havde de første år domicil på Finsensvej 48 i København indtil det i 1946 flyttedes til en af Wiibroes erhvervet ejendom på Howitzvej 50 på Frederiksberg, som blev indrettet til formålet

af arkitektfirmaet Bendixen og Klein, der også havde stået for indretningen af kontorerne på Wiibroe i Helsingør. Wiibroe stillede to vogne til rådighed (fotografiet herunder), og selskabets aktiviteter blev betydelige de kommende år. Parkov lod sig jo ikke nøje med Chabeso, men fik i 1934 eneret på aftapning og salg af det nyopdagede, stærkt alkaliske og yderst forfriskende og velsmagende kildevand fra Maarum, der blev lanceret i annoncerne side om side med Chabeso, og året efter skaffede han Wiibroe eneret på fremstilling og salg af Coca Cola i Danmark efter samme koncept som Chabeso. Wiibroe var tidens klart førende bryggeri - ikke mindst på læskedrikkenes område!

Krigen satte en midlertidig stopper for Coca Cola og Chabeso, men Chabeso-selskabet fortsatte som Wiibroes distributionsselskab, indtil man i 1965 fik en egentlig depotordning i hovedstaden. Da Wiibroe i 1975 standsede produktionen af Chabeso, blev selskabet således helt naturligt nedlagt efter i flere år at have været uden praktisk betydning. Skæbnen ville, at Wiibroe overtog sin gamle konkurrent og nuværende ejer, Carlsbergs Druêta, der nu skulle produceres på den nye mineralvandsfabrik på Klostermosevej, men den fik ikke mange års levetid, for det var jo ikke Chabeso!

Fuglsang i Haderslev, et bryggeri som Wiibroe i mange år har haft et nært samarbejde med, er det eneste sted, hvor Chabeso fortsat produceres i Danmark. Stadig fremstilles den i Tyskland, men også her er den næsten glemt. Det er Fuglsangs Chabeso, Museet Skibsklarerergaarden nu har købt hjem i et forsigtigt forsøg på at genoplive denne engang så populære drik i Helsingør. Når man smager den, dukker barndoms minderne frem – og man får frem for alt slukket tørsten på en herlig måde.

Finurligheder

fra byens gamle huse 5

Det er desværre ikke mange steder i byen, man ser gamle vinduer med samtidige ruder, da disse i reglen er udskiftet med tiden. Men dér, hvor de er bevaret, er det fascinerende at betragte lysets spil i de ujævne og blærefyldte glas og tænke på, hvor mange generationer, der har kigget ud af disse og set et mere eller mindre forvrænget billede af virkeligheden. På Marienlyst Slot har vi nogle af byens ældste ruder bevaret; ja, enkelte er sandsynligvis helt fra opførelsen i 1761-64. Se blot på fotografiet herunder, optaget af museets volontør Henrik Sylvest. Gennem denne rude har endog rigets fremmeste personer kastet et blik ud over parterrehaven.

Stumper af byens ældste ruder linder vi tit og ofte i udgravningerne, og de kan i bedste fald være fra en af kirkerne, der har været blandt de første bygninger, der fik vinduer med glastruder. Man kunne godt forestille sig, at toldere og købmænd i sundtoldsbyen Helsingør har været nogle af de første herhjemme, der fik de kostbare vinduesglas indsat i deres egne

fine stenhuse i Stengades østlige ende. Vi kan i hvert fald se af Kancelliets Brevbøger, at tolderen Sander Leyell tit og ofte beordres af kongen til at bestille glas til Københavns Slot. Således i januar 1554, hvor han får besked om at undersøge, hvor man får 200 runde skiver af det bedste glas samt tin til vinduerne på slottet. Mon ikke den gode Leyell kunne have benyttet lejligheden til at bestille et supplerende antal ruder til sit eget hus i Stengade 74. Uagtet dette, har

af Lars Rasmussen

de tidlige ruder været små, og de har i reglen været cirkulære, hvilket skyldes fremstillingen. Som det ses tegningen til venstre, dypper man det såkaldte anfangerjern i glasmassen og slynger den derpå hæftede glasklump ud en flade, der i sa-

bliver rund. Ulempen ved diskronglas var den fortykkelse på midnet havde siddet, og som man kan se af de menter, som museet har fundet ved udgravningsskiverne slynget større, så man kunne skære glas-

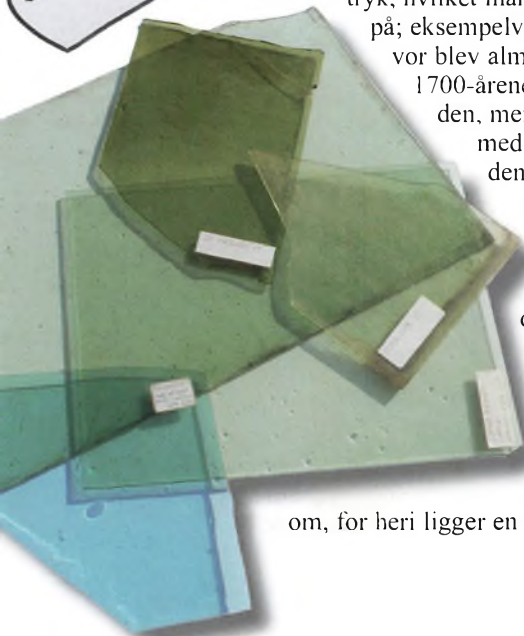

af til gens natur se såkaldte ten, hvor jerher viste to glasfragger. Senere fik man fladen fri af midtpunk-

des på de svage koncentriske cirkler, man aner i strejflys. Senere fandt man i jagten på større ruder på at blæse en blære i aflang form, som man ser af tegningen herunder. Så kunne man skære og folde det endnu varme glas ud til en plade, der dog stadig var ganske ujævn, som det ses af fragmenterne på billedet herunder, der ligesom kronglasset er forsynet med adskillige luftblærer og findes i mange farvenuancer. Denne form kaldtes tafelglas, og det er sådanne ruder vi finder i de fleste bevarede vinduer i byen.

På Godthaab Glasværk i nuværende Højstrup forsøgte man sig med fremstillingen af tafelglas, men det var ingen succes. Da ruderne i 15- og 1600-årene var små, måtte man benytte bly eller tin for at samle dem til større glasflader, der blev forstærket af tværgående vindjern hæftet til vinduesrammen, som man kan se det på fotografiet øverst side 14. Med de blyindfattede vinduer havde man tillige muligheden for at tilføre vinduerne et kunstnerisk udtryk, hvilket man stadig finder mange smukke eksempler på; eksempelvis vort rådhus. De store ruder, der for alvor blev almindelige med »dannebrogsvinduerne« i

1700-årene, skulle naturligvis anbringes ud mod gaden, mens man mod gården stadig kunne nøjes med de ydmyge blyindfattede ruder. Det er på den måde, at museet for den del år siden havde held til at finde et sådant vindue med blyindfattede ruder bevaret i gården til Sct. Olai Gade 15, hvor det på et tidspunkt er blevet blændet af og i de følgende århundreder gemt og glemt. Dette enestående vindue kan naturligvis ses i By-museets udstilling.

Husenes alt for få gamle vinduer med deres charmerende, ujævne ruder er blevet til finurligheder vi må glæde os over, og dem der er tilbage, må vi værne om, for heri ligger en stor del af kulturhistorien gemt.

SKYDESELSKABETS HERLIGHEDER

Købmand K.F. Marstrands skydeskive i Helsingørs Kongelig Privilegerede Skydeselskab giver et stemningsfuldt billede på sundtoldens Helsingør. Den er malet i 1856 af C.F. Sørensen og viser det flotte barkskib »Øresund« ud for Kronborg i selskab med mindre skibe og både. Interessant er den godt besatte robåd centralt i billedet. Det kunne efter flaget på siden af båden at dømme være et svensk par, som færges i land, nemlig kvinden bag i båden, der vender ryggen til og manden i hvid uniform ved siden af hende. Færgemændene havde langt flere

robåde end sejlbåde. Længere mod Kronborg, der forøvrigt saluterer, ses en sejlbåd med svensk flag, og tæt ved barken ses endnu en færgébåd med folk ombord, måske fra barken. En færgébåd for fulde sejl ses foran barken. Hvad det præcis er, der foregår denne stille sommeraften, ved vel kun salig Marstrand, der ligesom de fleste andre købmænd levede af sundets skibe.

